

Томашевський Владислав Юрійович

аспірант,

Національний університет біоресурсів і природокористування України

ORCID: <https://orcid.org/0009-0001-1139-1372>

ВИРОБНИЦТВО ПРОДУКЦІЇ НІШЕВИХ ЗЕРНОВИХ КУЛЬТУР В УКРАЇНІ: РІВЕНЬ РОЗВИТКУ ТА ЕКОНОМІЧНА ЕФЕКТИВНІСТЬ

Здійснено аналіз рівня розвитку та ефективності виробництва продукції нішевих зернових культур в Україні у 2015–2024 рр. на прикладі жита, вівса, проса, гречки, рису, тритикале та сорго. Відмічено, що загалом посівні площі під ними за цей період скоротились на третину, зокрема під рисом – у чотири, під тритикале та сорго – у три, під житом – у два рази. Зазначено, що у 2024 р. порівняно з 2015 р. на експорт було поставлено на 28,8 % менше продукції, проте через зростання цін виручка зросла на 6 %. Наголошено, що у 2024 р. у цілому за всіма категоріями підприємств галузь була збитковою, що, як свідчать результати факторного аналізу зміни маси прибутку, на 84,3 % обумовлено зростанням витрат. Водночас малі фермерські господарства демонстрували рентабельність нішевих зернових, рівень якої не поступався аналогічному показнику за традиційними культурами. Акцентовано увагу на перспективності нішевого виробництва в сучасних умовах.

Ключові слова: продукція нішевих зернових культур, жито, овес, просо, гречка, рис, виробництво, ефективність, прибуток, собівартість, рентабельність.

Vladyslav Tomashevskyi

Postgraduate Student,

National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine

PRODUCTION OF NICHE GRAIN CROPS IN UKRAINE: LEVEL OF DEVELOPMENT AND ECONOMIC EFFICIENCY

The article analyzes the level of development and efficiency of production of niche grain crops in Ukraine in 2015–2024 using the example of rye, oats, millet, buckwheat, rice, triticale and sorghum. It is noted that in general, the sown areas under them during this period decreased by a third, in particular under rice – by four times, under triticale and sorghum – by three, under rye – by two times. In 2024, the largest share in the structure of crops was oats – 38.2%, millet – 20.5% and buckwheat – 20.0%, in total, these crops accounted for 78.7% of the sown areas. Almost half (44.7%) of the gross harvest of niche grain crops is represented by oat crops, the share of rye (21.4%) and millet (15.3%) is also high. It is noted that the volumes of foreign trade in this group of crops fluctuate depending on the situation in the domestic and world markets. Despite the fact that in 2024, compared to 2015, 28.8% less products were exported, due to the increase in prices, the volume of revenue increased by 6% – to 50,559 thousand USD. The main export crops were millet and sorghum with shares in exports of 53.7 and 27.0%, respectively. It is emphasized that the level of economic efficiency of production of niche grain crops fluctuates over the years of the analyzed period depending on the influence of a complex of factors, in particular the level of costs, demand volumes, price conditions, state support for the industry, etc. In 2024, the industry as a whole, across all categories of enterprises, was unprofitable at the level of UAH 1,015 million, which, as shown by the results of the factor analysis of the change in the mass of profit, was 84.3% due to an increase in costs. At the same time, small farms demonstrated the profitability of niche cereals, the level of which was not inferior to the similar indicator for such traditional crops as wheat, corn for grain and barley. This indicates the significant potential of this form of management and the expediency of its support at the state level. In general, the prospects of niche production in the context of the growth of consumer interest in the consumption of food products of plant origin are emphasized, which will contribute to the growth of demand for niche cereals and increasing the efficiency of their production.

Keywords: niche grain crop production, rye, oats, millet, buckwheat, rice, production, efficiency, profit, cost, profitability.

Постановка проблеми. В умовах сучасних викликів, що постали перед економікою України, зокрема через порушення логістичних ланцюгів постачання традиційних зернових культур в умовах війни, а також змін клімату, важливого значення набуває обґрунтування перспектив диверсифікації

агробізнесу в напрямку вирощування нішевих культур, які характеризуються значним потенціалом в контексті зниження зазначених ризиків. Агробіологічні особливості цих культур позитивно відображаються на соціальній складовій сталого розвитку, зокрема у збереженні та зміцненні здоров'я насе-

лення через споживання якісних і корисних продуктів харчування. Використання нішевих культур у сівозміні сприяє підвищенню родючості ґрунту, зниженню ризику виникнення хвороб основних культур та забезпеченню стійкості агросистем у цілому. За належної якості та сприятливої ринкової кон'юнктури ці рослини забезпечують високу маржинальність, деякі з них можуть слугувати страховими для пересіву загинулих традиційних культур, а за негативних ринкових тенденцій для останніх стати інструментом мінімізації та розподілу ризиків. Це обумовлює актуальність наукових досліджень нішевого виробництва як перспективного напрямку диверсифікації агробізнесу, направленою на забезпечення його ефективності в контексті складових сталого розвитку: економічної, соціальної та екологічної.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемам нішевого виробництва присвячено низку наукових праць. Байдала В., Мірзоева Т., Мірзоев Т. [1] досліджують господарську цінність і перспективи виробництва нішевих культур. Володін Г. [3] обґрунтовує потенціал їх вирощування на основі фастплант-технологій. Кернасюк Ю. [7] аналізує значення нішевих культур у диверсифікації агробізнесу на інноваційних засадах. Височанська М.Я. та Зубченко В.В. акцентують увагу на еколого-економічних аспектах вирощування нішевих культур [2]. Черевко І.В. досліджує напрями нішевого виробництва як орієнтиру ефективного функціонування малих фермерських господарств в умовах дуалізації аграрного сектора. [10].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Попри наявність вагомого наукового доробку з зазначеної проблематики, з огляду на стратегічне значення галузі та, зокрема перспективи її розвитку у зв'язку з прогнозованим зростанням попиту на рослинні альтернативи молочним і м'ясним продуктам, подальші наукові пошуки у дослідженні нішевого виробництва та його ефективності залишаються актуальними. Подальшого дослідження у зазначеному контексті особливо потре-

бують проблеми виробництва продукції нішевих зернових культур.

Мета статті. Метою статті є аналіз рівня і динаміки виробництва продукції нішевих зернових культур в Україні, його економічної ефективності, а також стану зовнішньої торгівлі цією групою культур.

Виклад основного матеріалу дослідження. В умовах сучасності все більшої актуальності набувають глобальні проблеми гарантування продовольчої безпеки та сталого розвитку аграрної сфери. Це обумовлює зростання інтересу до нішевих культур, у тому числі зернових, як одного з чинників досягнення збалансованості економічної, екологічної та соціальної складових сталості. Посилюється актуальність нішевого напрямку й розвитком теорій здорового харчування, флекситаризму вегетаріанства та веганства, які обумовлюють зростання попиту на харчові продукти на рослинній основі як з позицій поживності, так і з етичних міркувань. Нішеві зернові культури, які вирощують в Україні, зокрема жито, овес, просо, гречка, рис, тритикале та сорго, мають значний потенціал для забезпечення цих потреб.

Площа під зазначеними культурами в нашій країні у 2024 році склала 451,1 тис. га, що становило 4,06 % від площі посіву зернових і зернобобових (табл. 1). Загалом у період з 2015 по 2024 роки вона зменшилась на третину (на 224 тис. га) через скорочення посівів всіх культур цієї групи. Так, зменшення площі під рисом становило 4, під тритикале та сорго – 3, під житом – 2 рази, під гречкою та вівсом – відповідно 29,3 та 17,5 %.

Найбільшу частку у структурі посівів у 2024 р. мали овес (38,2 %), просо (20,5 %) та гречка (20,0 %), що сумарно становило 78,7 %. Варто відмітити, що у 2015 р. ці культури, окрім проса, теж були в лідерах за часткою у площах: овес – 31,1 %, жито – 22,3 %, гречка – 18,9 %. Попри зменшення на фоні загальної спадної тенденції упродовж досліджуваного періоду площ під просом на 20,2 тис. га, його питома вага зросла до 20,5 %. Одним із чинників невисокої зацікавленості агробізнесу у вирощуванні нішевих культур є відносно нижчий порів-

Таблиця 1
Рівень і динаміка площ, з яких зібрано врожай нішевих зернових культур в Україні, 2015–2024 рр.

Культури та групи культур	Роки						
	2015	2018	2020	2021	2022	2023	2024
жито	150,8	148,4	137,8	171,6	101,5	78,4	69,7
овес	210,5	195,8	199,0	178,0	153,5	164,8	173,8
просо	112,8	54,8	159,1	87,1	49,1	87,9	92,6
гречка	127,7	113,3	84,1	91,9	121,0	147,9	90,3
рис	11,7	12,6	11,2	10,1	0,7	2,2	3,0
тритикале	11,0	15,7	10,0	9,2	7,7	5,1	3,8
сорго	50,6	41,9	47,2	41,7	15,2	12,9	17,9
Усього нішеві зернові культури	675,1	582,5	648,4	589,6	448,7	499,2	451,1
Нішеві зернові культури у % до зернових і зернобобових культур	4,6	3,9	4,2	3,7	3,8	4,6	4,1

Джерело: побудовано автором за [5]

няно, наприклад, із традиційними культурами, рівень урожайності. Якщо з одного гектара зернових і зернобобових можна отриманим 40–50 ц урожаю, то по нішевих зернових цей показник має нижчі значення. Так, урожайність жита становить 31,1, вівса – 26,3, тритикале – 37,2 ц/га (табл. 2). Найвищі показники має рис (48,3 ц/га), проте площі під ним стрімко скорочуються, основною причиною чого є російсько-українська війна.

Упродовж 2015–2024 рр. суттєво (в 1,8 раза) скоротились урожаї жита (табл. 3). Найбільшими вони були у 2017 та 2021 роках – відповідно 507,9 та 593,1 тис. тонн. З 2008 по 2019 рр. виробництво цієї культури скоротилось вкрай швидкими темпами – утричі за дванадцять років. На думку фахівців, така ситуація була обумовлена ринковими факторами, зокрема білоруським конкурентоспроможнішим житом. Починаючи з 2020 року ситуація кардинально змінилась в кращу сторону – посіви культури порівняно з попереднім роком зросли на 20, а валові збори – на 30 %. Використання високоякісного насіннєвого матеріалу, зокрема гібридних сортів, обумовило підвищення урожайності до 33,2 %, що, до речі, удвічі перевищує показники 1999 та 2000 років [11]. Попри те, що у світі відроджується культура споживання жита, в Україні у маркетинго-

вому сезоні 2024–25 рр. його урожаї не покривали внутрішні потреби на 50 тис. тонн, відповідно ціни на культуру у травні зросли до рівня, вищого за ціну продовольчої пшениці [9].

Станом на червень 2025 р. ціна однієї тонни зерна зросла у 2,5 рази – з 6,5 до 14 тис. грн, відповідно подорожчало й борошно з нього [8].

У структурі валових зборів нішевих зернових майже половина (44,7 %) нішевих зернових культур припадає на овес, високою є також частка жита і проса – відповідно 21,4 та 15,3 % у 2024 році.

Щодо зовнішньої торгівлі нішевими зерновими культурами, то обсяги експортно-імпортних операцій по них коливаються за роками залежно від кон'юнктури світового ринку. У 2024 р. на експорт було реалізовано 210 тис. тонн продукції, що на 28,8 % менше, ніж у 2015 р., при цьому розмір виручки через зростання реалізаційних цін збільшився на 6 % і склав 50559 тис. дол. США [4]. Протягом досліджуваного періоду удвічі зросли експортні поставки проса у натуральному (із 58 до 113 тис. тонн) та у вартісному виразах (з 11934 до 26421 тис. дол. США), також спостерігалось несуттєве збільшення експорту гречки (на 1 тис. тонн) та рису (на 2 тис. тонн). У 2015 р. переважну частину (51,9 %) експорту нішевих зернових формувало

Таблиця 2

Рівень і динаміка урожайності нішевих зернових культур в усіх категоріях господарств в Україні, 2015–2024 рр.

Культури та групи культур	Роки						
	2015	2018	2020	2021	2022	2023	2024
Культури зернові та зернобобові	41,1	47,4	42,5	53,9	45,8	55,2	50,6
жито	25,9	26,6	33,2	34,5	30,9	29,4	31,1
овес	23,2	21,4	25,6	26,2	24,6	25,9	26,3
просо	18,9	14,6	16,1	23,5	18,4	23,1	16,9
гречка	10,0	12,1	11,6	11,5	12,2	14,2	12,5
рис	53,4	54,9	54,0	49,3	41,7	49,9	48,3
тритикале	31,3	28,9	33,7	34,5	33,6	34,2	37,2
сорго	37,2	46,3	22,4	41,4	26,4	31,8	25,7

Джерело: побудовано автором за [5]

Таблиця 3

Рівень і динаміка валових зборів нішевих зернових культур усіма категоріями господарств в Україні, 2018–2024 рр., тис. тонн

Культури та групи культур	Роки						
	2015	2018	2020	2021	2022	2023	2024
жито	391,1	393,8	456,8	593,1	314,0	231,2	218,4
овес	488,5	418,5	510,0	467,9	378,5	427,3	457,1
просо	213,2	80,5	256,1	205,0	90,6	210,7	156,9
гречка	128,1	137,0	97,6	105,8	147,7	203,5	113,7
рис	62,5	69,2	60,7	49,5	3,1	11,1	14,7
тритикале	34,4	47,0	34,9	32,3	27,1	17,8	15,1
сорго	188,3	194,0	106,6	173,2	40,3	42,4	46,5
Усього нішеві зернові культури	1506	1340	1523	1627	1001	1144	1022
Нішеві зернові культури у % до зернових і зернобобових культур	2,5	1,9	2,3	1,9	1,9	1,9	1,8

Джерело: побудовано автором за [5]

сорго, на просо припадало 19,7 % (рис. 1). У 2020 р. позиції цих культур вирівнялись до 45,5 та 44,5 % відповідно. У 2024 р. структура експорту нішевих зернових зазнала суттєвих змін – частка проса зросла до 53,7 %, а частка сорго скоротилась до 27 %. Водночас зазначені показники по вівсу підвищились до 11,1, по житу – до 5,4 %.

Імпорт нішевих зернових культур формується зовнішніми поставками рису. Зокрема, у 2015 р. на нього припадало 86 % від загальних обсягів, у 2024 р. – 99,6 %. Це обумовлює негативне сальдо зовнішньої торгівлі культурою, яке в окремі роки не компенсується надходженнями від експорту інших нішевих зернових, що спостерігалось у 2020, 2023 та 2024 роках (табл. 4).

Кон'юнктура внутрішнього та зовнішнього ринків чинить прямий вплив на рівень економічної ефективності виробництва та реалізації продукції нішевих зернових культур. У 2021 році

прибутки аграріїв від реалізації продукції досліджуваних нішевих культур склали 979 млн грн, для 2024 р. характерною була збитковість галузі в розмірі 1015 млн грн. Як свідчать результати факторного аналізу, представленого у табл. 5, визначальний вплив на зміну маси прибутку чинить рівень собівартості. Так, збитковість галузі у 2024 р. на 84,3 % зумовлена зростанням витрат. Вказана тенденція спостерігається як у цілому по нішевих зернових, так і в розрізі культур. Що стосується фактора ціни, то дестимулюючий вплив він мав на ефективність виробництва гречки. Суттєве її подешевшання обумовило скорочення маси прибутку на 1009 млн грн (93,9 % від загального зменшення) і спричинило збитковість на рівні 514 млн грн. Збільшення обсягів виробництва та реалізації, що формує ефект масштабу, за жодною культурою не компенсувало негативний вплив чинника собівартості.

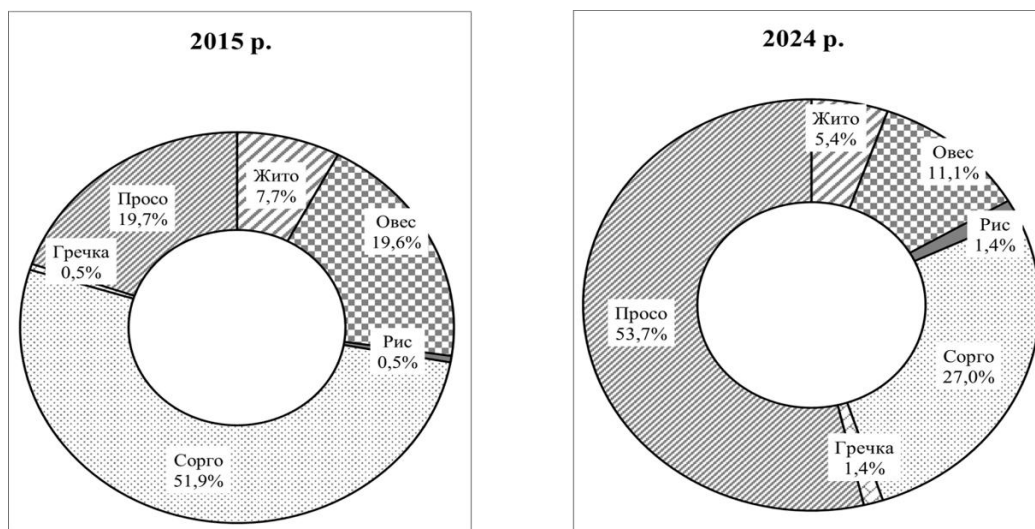

Рис. 1. Структура експорту нішевих зернових культур з України у 2015 та 2024 роках

Джерело: побудовано за [4]

Таблиця 4

Сальдо зовнішньої торгівлі нішевими зерновими сільськогосподарськими культурами в Україні у 2015–2024 роках

Культури	Роки							
	2015		2020		2023		2024	
	Обсяг, тис. т	Вартість, тис. дол. США	Обсяг, тис. т	Вартість, тис. дол. США	Обсяг, тис. т	Вартість, тис. дол. США	Обсяг, тис. т	Вартість, тис. дол. США
Жито	23	2910	3	1276	6	1356	11	2037
Овес	58	7397	15	3140	3	967	23	5609
Рис	-83	-38815	-107	-45978	-76	-56300	-85	-60972
Сорго	145	21449	119	20081	56	12467	56	10385
Гречка	-4	-1573	-32	-14229	0	65	3	1071
Просо	58	11920	116	29352	69	20329	112	26340
Разом	197	3288	114	-6358	58	-21116	120	-15530

Джерело: побудовано за [4]

Таблиця 5

Рівень впливу основних факторів на розмір прибутку від виробництва та реалізації продукції нішевих зернових культур

	Зміна маси прибутку, млн. грн			
	усього	у т.ч за рахунок		
		обсягу	ціни	собівартості
Нішеві зернові культури усього	-1991	-159	-152	-1680
жито	-281	-152	26	-155
овес	-71	-3	470	-537
просо	-451	11	67	-530
гречка	-1074	42	-1009	-107
рис	149	81	277	-210
сорго	-263	-138	16	-141

Джерело: побудовано автором за [5]

Зростання собівартості вирощування нішевих зернових культур обумовлене, насамперед, подорожчанням добрив і засобів захисту рослин. У 2021 р. зростання цін на них виникло через дефіцит, обумовлений пандемією COVID – 19. Зокрема, Китай, основний виробник переважної частини діючих речовин для цих препаратів, не був спроможний забезпечити попит на них. Ситуація ускладнилась також через логістичні та відмінності вимог до сертифікації препаратів. У країнах Європейського Союзу їх сертифікують за діючою речовиною, в Україні – за торговельною назвою та конкурентною сільськогосподарською культурою. Через довготривалість і складність таких процедур вітчизняні аграрії змушені часто реєструвати препарат для однієї культури, хоча він може бути ефективним для декількох. Відтак виникає проблемна ситуація – попри універсальність препарату, його можливість використання для інших культур є юридично обмеженою [6].

Варто відмітити, що у малих фермерських господарствах вирощування нішевих зернових культур було прибутковим (табл. 6). Зокрема, у 2024 році дрібні фермери реалізовували їх за ціною ниж-

чою за середню за всіма категоріями господарств: 1 ц жита – на 9,8 % дешевше, 1 ц вівса – на 9,1 % 1 ц гречки – на 24,0 %, 1 ц проса – на 10,5 %. Водночас рівень повної собівартості тут теж був нижчим за середні показники (проса – удвічі, гречки – на 46 %, жита – на 30,5 %, вівса – на 25,5 %), що обумовило рентабельність цих культур, яка за рівнем не різнилась від рентабельності традиційних пшениці, кукурудзи на зерно та ячменем.

Така динаміка засвідчує, що підприємства цієї форми господарювання володіють значним потенціалом для виробництва продукції нішевих зернових культур.

Висновки. Нішеве виробництво є перспективним напрямом диверсифікації діяльності аграрних підприємств. Його ефективність визначається використанням високопродуктивних сортів, інноваційних технологій, державної підтримки тощо. Оскільки галузь залишається стабільно ефективною у малих фермерських господарствах, важливо за потреби забезпечити їм підтримку на державному рівні, зокрема мікрокредитуванням і грантовими програмами. Важливим вектором розвитку, актуальність

Таблиця 6

Рівень і динаміка показників економічної ефективності виробництва продукції окремих видів сільськогосподарських культур малими фермерськими господарствами України у 2021 та у 2024 рр.

Культури	2021 р.			2024 р.		
	Ціна реалізації 1 ц, грн	повна собівартість 1 ц, грн	рівень рентабельності, %	Ціна реалізації 1 ц, грн	повна собівартість 1 ц, грн	рівень рентабельності, %
Жито	447,2	326,5	37,0	416,5	332,0	25,5
Овес	429,4	273,8	56,8	549,5	432,3	27,1
Гречка	1750,9	1078,5	62,3	980,2	732,0	33,9
Просо	611,9	404,5	51,3	626,0	501,2	24,9
Пшениця	638,0	421,4	51,4	631,0	480,1	31,4
Кукурудза на зерно	600,9	395,7	51,9	600,1	421,1	42,5
Ячмінь	556,4	384,0	44,9	587,3	439,4	33,7

Джерело: побудовано за [5]

якого обумовлена все більшою зацікавленістю споживачів у споживанні харчових продуктів із рослинної сировини, може стати глибока переробка нішевих культур, зокрема виробництво безглютенових

круп, рослинних протеїнів, рослинного (вівсяного та гречаного) молока тощо. Це сприятиме зростанню попиту на нішеві культури з одного боку та збільшенню доданої вартості з іншого.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Байдала В., Мірзоева Т., Мірзоев Т. Господарська цінність технічних нішевих культур і перспективи розвитку їхнього виробництва. *Економіка і управління бізнесом*. 2023. Том 14. № 1. URL: <http://journals.nubip.edu.ua/index.php/Bioeconomy/article/view/25903>
2. Височанська М.Я., Зубченко В.В. Еколого-економічні аспекти вирощування нішевих культур сільськогосподарськими підприємствами. *Збалансоване природокористування*. 2024. № 1. С. 53–59.
3. Володін С. Методичні засади фастплант-технологій швидкого виробництва нішевих культур. *Agricultural and Resource Economics*. 2017. Vol.3, No.4. Pp. 43–56. URL: <https://are-journal.com/are/article/view/134/126>
4. Державна митна служба України. URL: <https://customs.gov.ua/statistika-ta-reiestri>
5. Державна служба статистики України. Офіційний вебсайт. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
6. Дефіцит ЗЗР і подорожчання добрив: бомба сповільненої дії. 2021. URL: <https://agrotimes.ua/opinion/deficyt-zzr-i-podorozhchannya-dobryv-bomba-spovilnenoyi-diyi/>
7. Кернасюк Ю. Нішеві культури в стратегії інноваційної диверсифікації агробізнесу. 2021. URL: <https://agro-business.com.ua/agro/ekonomichnyi-hektar/item/22969-nishevi-kultury-v-strategii-innovatsiinoi-dyversyfikatsii-ahrobiznesu.html>
8. Кінець «світової житниці»: Україна втрачає вітчизняний житній хліб. 2025. URL: <https://www.unian.ua/economics/agro/kinets-svitovoi-zhitnici-ukrajina-vtrachaye-vitchiznyaniy-zhitniy-hlib-13041534.html>
9. Оце маєш. В Україні виник дефіцит жита та продовольчого зерна. 2025. URL: <https://biz.nv.ua/ukr/economics/cini-na-zhitniy-hlib-zrostayut-v-ukrajini-deficit-zhita-ta-prodovolchoji-pshenici-50513484.html>
10. Черевко І.В. Ефективність «нішевого» напрямку у сільському господарстві України: стан та перспективи. *Аграрна економіка*. 2018. Т. 11. № 3–4. С. 55–66.
11. Як змінилися основні показники сільського господарства за 30 років незалежності. 2021. URL: <https://propozitsiya.com/articles/analitika/yak-zminylysia-osnovni-pokaznyky-silskoho-hospodarstva-za-30-rokiv-nezalezhnosti>

REFERENCES

1. Baidala, V., Mirzoieva, T., Mirzoiev, T. (2023). Hospodarska tsinnist tekhnichnykh nishevykh kultur i perspektyvy rozvytku yikhnoho vyrobnytstva [Economic value of technical niche cultures and prospects for the development of their production]. *Ekononika i upravlinnia biznesom*, is. 14, №. 1. Available at: <http://journals.nubip.edu.ua/index.php/Bioeconomy/article/view/25903>
2. Vysochanska, M.Ia., Zubchenko, V.V. (2024). Ekoloho-ekonomichni aspekty vyroshchuvannya nishevykh kultur silskohospodarskymy pidpriemstvamy [Ecological and economic aspects of growing niche crops by agricultural enterprises]. *Zbalansovane pryrodokorystuvannya*. №. 1, pp. 53–59.
3. Volodin, S. (2021). Metodychni zasady fastplant-tekhnologii shvydkoho vyrobnytstva nishevykh kultur [Methodological principles of fastplant technologies for rapid production of niche crops]. *Agricultural and resource economics: international scientific e-journal*, № 4, pp. 43–56.
4. Derzhavna mytna sluzhba Ukrainy [State Customs Service of Ukraine]. Available at: <https://customs.gov.ua/statistika-ta-reiestri>
5. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy [State Statistics Service of Ukraine]. Ofitsiyniy veb-sait. Available at: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
6. Defitsyt ZZR i podorozhchannya dobrovyv: bomba spovilnenoi dii [Deficiency of crop protection products and rising fertilizer prices: a time bomb]. (2021). Available at: <https://agrotimes.ua/opinion/deficyt-zzr-i-podorozhchannya-dobryv-bomba-spovilnenoyi-diyi/>
7. Kernasiuk, Yu. (2021). Nishevi kultury v strategii innovatsiinoi dyversyfikatsii ahrobiznesu [Niche cultures in the strategy of innovative diversification of agribusiness]. Available at: <https://agro-business.com.ua/agro/ekonomichnyi-hektar/item/22969-nishevi-kultury-v-strategii-innovatsiinoi-dyversyfikatsii-ahrobiznesu.html>
8. Kinets "svitovoi zhytnytsi": Ukraina vtrachaye vitchyzniani zhytnii khlib [The end of the "world's breadbasket": Ukraine is losing domestic rye bread]. (2025). Available at: <https://www.unian.ua/economics/agro/kinets-svitovoi-zhitnici-ukrajina-vtrachaye-vitchiznyaniy-zhitniy-hlib-13041534.html>
9. Ote maiesh. V Ukraini vynyk defitsyt zhyta ta prodovolchoho zerna [There you have it. There is a shortage of rye and food grains in Ukraine]. (2025). Available at: <https://biz.nv.ua/ukr/economics/cini-na-zhitniy-hlib-zrostayut-v-ukrajini-deficit-zhita-ta-prodovolchoji-pshenici-50513484.html>
10. Cherevko, I.V. (2018). Efektyvnist "nishevoho" napriamu u silskomu hospodarstvi Ukrainy: stan ta perspektyvy [The effectiveness of the "niche" direction in Ukrainian agriculture: status and prospects]. *Ahrarna ekonomika*. vol. 11. № 3–4, pp. 55–66.
11. Yak zminylysia osnovni pokaznyky silskoho hospodarstva za 30 rokiv nezalezhnosti [How have the main indicators of agriculture changed over the 30 years of independence?]. (2021). Available at: <https://propozitsiya.com/articles/analitika/yak-zminylysia-osnovni-pokaznyky-silskoho-hospodarstva-za-30-rokiv-nezalezhnosti>

Стаття надійшла: 21.10.2025

Стаття прийнята: 09.11.2025

Стаття опублікована: 28.11.2025